

Αξιότιμοι προσκεκλημένοι, αγαπητοί συμπατριώτες και συμπατριώτισσες, αγαπητοί φίλοι και φίλες,

«Ανήκω σε μια χώρα μικρή. Ένα πέτρινο ακρωτήριο στη Μεσόγειο, που δεν έχει άλλο αγαθό παρά τον αγώνα του λαού του, τη θάλασσα, και το φως του ήλιου.»

Τα λόγια αυτά ανήκουν στον ποιητή Γιώργο Σεφέρη με τα οποία επέλεξα να αρχίσω τη σημερινή ομιλία, μιας και θεωρώ ότι αντιπροσωπεύουν με ακρίβεια τον τόπο μου και την ιστορία του.

Σήμερα θα ήθελα να μεταφερθούμε νοερά στη 19^η Ιουλίου του 1944, πριν από 80 ακριβώς χρόνια, ώστε να αντικρίσουμε με τα μάτια της ψυχής την εικόνα του τόπου μας εκείνη την ημέρα, μια εικόνα ολοκληρωτικής καταστροφής, και να νιώσουμε έστω και ένα ψήγμα από την οδύνη και τον πόνο ψυχής των πληγέντων συμπατριωτών μας που σήμερα είναι γονείς και παππούδες μας, ή δεν είναι πια κοντά μας.

Με το Μαίναλο και το Κάστρο του χωριού μας να δεσπόζουν πίσω μας, καλούμαστε λοιπόν σήμερα να θυμηθούμε τη μαύρη αυτή σελίδα που καθόρισε την ιστορία του τόπου μας, αλλά και να εμπνευστούμε από το άκαμπτο φρόνημα των συμπατριωτών μας και, όπως κάθε χρόνο, να αποτίσουμε φόρο τιμής σε αυτούς αλλά και σε όσους αγωνίστηκαν, πολέμησαν ή έχασαν ακόμα και τη ζωή τους για τον Αγώνα.

Με συναίσθηση της τιμής που μου γίνεται να εκφωνήσω αυτή την επετειακή ομιλία σήμερα στον τόπο που γεννήθηκα και μεγάλωσα, αλλά και με βαθύ αίσθημα ταπεινότητας, θα προσπαθήσω να αποδώσω το πνεύμα του ολοκαυτώματος. Παρ' όλα αυτά, γνωρίζοντας ότι στο κοινό αυτό υπάρχουν και άνθρωποι που βίωσαν οι ίδιοι τη φρίκη του, νιώθω πολύ λίγη και ανεπαρκής μπροστά τους. Δεν έλειψαν, βεβαίως, ποτέ οι αφηγήσεις του ολοκαυτώματος στο μεγάλωμά μου, όπως ίσως και από κάθε σπίτι του τόπου μας. Ούτε και οι αφηγήσεις για το πώς μέσα από τα αποκαΐδια ξαναχτίστηκε το χωριό αυτό. Αφηγήσεις που έχουν δράσει καταλυτικά πάνω μου σε όλη μου η ζωή.

Βρισκόμαστε λοιπόν στο τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ενός από τους πιο βίαιους και βάνανυσους πολέμους της ιστορίας, κατά τον οποίο υπολογίζουμε ότι περίπου 57 εκ. άμαχοι έχασαν τη ζωή τους. Σήμερα, ο συγκινητικός ηρωισμός της Ελλάδας καθώς και η καίρια συμβολή της στην έκβαση του πολέμου είναι αδιαμφισβήτητα.

Η Ελλάδα του 1944 είχε ήδη γνωρίσει πρωτοφανή αγριότητα μέσα από απάνθρωπες δολοφονίες αμάχων, φυλακίσεις και αποτρόπαιους βασανισμούς, λεηλασίες, πυρπόληση κατοικημένων περιοχών και σπαρτών – χωρίς κανέναν ηθικό φραγμό. Κατά την τελευταία μάλιστα χρονιά του πολέμου, σε ολόκληρη την Ελλάδα και ειδικά στην Πελοπόννησο, οι θηριωδίες και οι ακρότητες είχαν αυξηθεί, όπως και η πείνα και η εξαθλίωση. Καθώς ο κλοιός γύρω από τη ναζιστική Γερμανία έσφιγγε, οι εκκαθαριστικές επιχειρήσεις των γερμανικών δυνάμεων, πρώτα στη Βόρεια και Κεντρική και μετά στην Νότια Πελοπόννησο, εντεινόταν, με κορύφωση το ιδιαίτερα ειδεχθές έγκλημα της Σφαγής των Καλαβρύτων. Παράλληλα, όμως, εντεινόταν και η αντιστασιακή δράση.

Όπως αφηγείται ο αγωνιστής Χρήστος Κουτσούγερας (2003) μέσα από το βιβλίο του *Τίμιοι Αγώνες 1940-1949*, το βράδυ της 18^{ης} Ιουλίου του 1944, ακριβώς στο σημείο όπου βρισκόμαστε τώρα, στήθηκε ενέδρα από διμοιρία 30 ανδρών του Ε.Λ.Α.Σ. με επικεφαλής τον καπετάνιο Μαρίνο Φωτόπουλο, που κάνει μάλιστα χρέη αφηγητή στο βιβλίο. Σκοπός της ήταν η παρενόχληση των Γερμανών, οι οποίοι χρησιμοποιούσαν αδιάλειπτα τον δρόμο Τρίπολης-Καλαβρύτων για τις επιχειρήσεις τους. Οι κάτοικοι του χωριού είχαν λάβει εντολή να εκκενώσουν τα σπίτια τους.

Οι άνδρες του Ε.Λ.Α.Σ., όπως αφηγείται ο ίδιος ο Μαρίνος Φωτόπουλος, περίμεναν καμουφλαρισμένοι όλη τη νύχτα και τα ξημερώματα της 19^{ης} Ιουλίου είδαν ποδηλατιστές Γερμανούς, οι οποίοι ενεργούσαν ως ανιχνευτές, να έρχονται προς το μέρος τους. Τους πυροβόλησαν σχεδόν στα 50 μέτρα και τους αιφνιδίασαν. Πίσω τους ακολουθούσε μεγάλη δύναμη. Οι αντάρτες επομένως αποσύρθηκαν, και ακολουθώντας τη ρεματιά μπήκαν στα έλατα και επέστρεψαν στον λόχο τους στο βουνό.

Οι υπόλοιποι Γερμανοί κατέφθασαν αμέσως, και αφού έστησαν τα φυλάκιά τους σε καίριες θέσεις, ξεκίνησαν χωρίς χρονοτριβή την πυρπόληση του χωριού. Έκαψαν όλα τα σπίτια του, το σχολείο, αλλά και καλύβια και αποθήκες, με εξαίρεση την εκκλησία του Αγίου Αθανασίου.

Στους κόλπους του Μαινάλου είχαν βρει καταφύγιο οι κάτοικοι της Βλαχέρνας, και μάλιστα, από συγκεκριμένα σημεία του (π.χ. Νεραϊδοβούνι, Καψόραχη), κάποιοι συμπατριώτες μας παρακολούθησαν με τα ίδια τους τα μάτια την πυρπόληση του χωριού τους. Είδαν τα σπίτια τους, τις περιουσίες τους και τους κόπους μιας ζωής να γίνονται στάχτη και ένα χωριό που έσφυζε από ζωή να μετατρέπεται μέσα σε λίγες ώρες σε έρμαιο της πύρινης λαίλαπας. Μια σκληρή, αδυσώπητη στιγμή.

Δύο μέρες αργότερα, ένας λόχος 90 ανδρών του Τάγματος του Βάσου Τσεκούρα, με καπετάνιο τον Γιώργο Κοδέλα, έφτασε στο χωριό και έστησε και πάλι ενέδρα στο ίδιο ακριβώς σημείο, πράγμα που περιγράφεται ως ευφυές από τον αφηγητή του βιβλίου. Στις 6:00 το απόγευμα, οι αντάρτες ειδοποιήθηκαν από το παρατηρητήριο που ήταν στημένο στην κορυφή του απέναντι βουνού ότι πλησίαζαν πέντε αυτοκίνητα Γερμανών, ερχόμενα από το Λεβίδι. Όλοι με το δάχτυλο στη σκανδάλη περίμεναν το σύνθημα που θα έδινε ο καπετάνιος, το οποίο ήρθε με μια φωτοβολίδα. Ο αιφνιδιασμός πέτυχε. Οι Γερμανοί εμβρόντητοι προσπάθησαν να ανασυνταχθούν, αλλά σύντομα κατάλαβαν ότι ήταν περικυκλωμένοι. Οι αντάρτες εξουδετέρωσαν ένα-ένα και τα πέντε αυτοκίνητα. Η μάχη διήρκεσε περίπου μία ώρα. Αυτή ήταν η μάχη της Βλαχέρνας, κατά την οποία οι Γερμανοί γνώρισαν ισοπεδωτική ήττα, χάνοντας 35-40 άνδρες.

Κλείνοντας την περιγραφή των γεγονότων, ο αγωνιστής Γιώργης Κάβουρας (2017), στο βιβλίο του *Μη με ξεχάσεις*, μας θυμίζει τον σεβασμό με το οποίο οι κάτοικοι της Βλαχέρνας αντιμετώπισαν τους νεκρούς των Γερμανών: *«Ουδεμία ασέβεια. Ουδεμία παρεκτροπή. Άνθρωποι βαθιά πονεμένοι, που δύο μέρες πριν είχαν καεί τα σπίτια τους και είχαν χάσει τα υπάρχοντά τους, δεν άγγιξαν τις σορούς των νεκρών Γερμανών. Ούτε τους βεβήλωσαν. Τους σεβάστηκαν και τους αντιμετώπισαν ως νεκρούς κατακτητές και συνεργάστηκαν με τα μέλη του Ερυθρού Σταυρού στην διακομιδή τους στα αυτοκίνητα του Ερυθρού Σταυρού.»*

Οι ήρωές μας βρίσκονται ακόμα στην αγκαλιά του Μαινάλου, «στα κακοτράχαλα τα βουνά», για να δανειστώ τον στίχο του Αρκά ποιητή Νίκου Γκάτσου, που τους προσέφεραν στέγη και ασφάλεια για λίγες μέρες πριν επιστρέψουν στα πυρπολημένα σπίτια τους.

Προσωπικές εικόνες είναι οι ακόλουθες μνήμες που ανήκουν στους γονείς μου και που έγιναν και δικές μου με το πέρασμα του χρόνου. Η εικόνα του δεκατριάχρονου πατέρα μου να διασχίζει ένα έρημο και πυρπολημένο χωριό, οδηγώντας τα άλογα στον κάμπο, την επομένη του ολοκαυτώματος. Επίσης, της εξάχρονης μητέρας μου να ανεβαίνει ξέπνοη το βουνό, ακολουθώντας τους γονείς της που κρατούσαν στην αγκαλιά τους τα μικρότερα αδέρφια της.

Όμως, περισσότερο ίσως από όλα, πάντα με συγκινούσε βαθιά η αντιμετώπιση της συμφοράς αυτής από τους συμπατριώτες μου. Το γεγονός ότι δεν άφησαν τη σπαρακτική πραγματικότητα ή τη μετάβαση στην αβεβαιότητα να τους λυγίσει. Υπήρχε οδύνη, αλλά

όχι απόγνωση. Αντιμέτωποι με το φάσμα μιας ολοκληρωτικής καταστροφής, αποδέχτηκαν αγόγγυστα τη σκληρή αυτή νέα πραγματικότητα για να μπορέσουν να την υπερβούν. Έδειξαν υπέρμετρο θάρρος και ανθεκτικότητα και δεν έχασαν την ελπίδα τους. Όμως, η «ελπίδα ακονιέται στην πίστη», όπως λέει ο Κύπριος ποιητής Μιχάλης Πασιαρδής, στο ποίημά του *Είμαστε Έλληνες - 1974*. Και η πίστη δεν έλειψε από μέσα τους. Ξανάχτισαν το χωριό με τα χέρια τους. Συμπορεύτηκαν σαν αδέρφια, πολλαπλασιάζοντας τις δυνάμεις τους και συνδιαμορφώνοντας έτσι, στον βαθμό που μπορούσαν, το μέλλον τους. Φωτεινοί, καθαροί, ανόθευτοι άνθρωποι με μεγαλοσύνη καρδιάς και όχι αλλοτριωμένοι ή ιδιοτελείς. Αδιαπραγμάτευτοι όμως, όπως είδαμε, όπως ακριβώς ταιριάζει σε γνήσιες ελληνικές ψυχές.

Αυτοί είναι «οι Έλληνες του πικρού καιρού» (δανείζομαι και πάλι από το ίδιο ποίημα). Αναμετρήθηκαν με τον πικρό καιρό και έκαναν την υπέρβαση. Η κινητήρια δύναμη; Ίσως να ήταν η συνειδητοποίηση ότι το πολυτιμότερο αγαθό όλων, το οποίο κινδύνευσε τόσο κατάφωρα να χαθεί, δεν είχε τελικά χαθεί: Το ύψιστο αγαθό της ζωής.

Ο Ρώσος συγγραφέας και μέγας ψυχογράφος, Φιόντορ Ντοστογιέφσκι, μας προτρέπει να αγαπάμε τη ζωή περισσότερο από το νόημα της ζωής. Σε μια επιστολή προς τον αδελφό του, μετά την απρόσμενη σωτηρία του την τελευταία στιγμή από το εκτελεστικό απόσπασμα, γράφει:

«...Η ζωή βρίσκεται παντού, η ζωή είναι εντός μας, όχι εκτός μας. Θα βρίσκομαι ανάμεσα σε ανθρώπινα πλάσματα και θα είμαι ένας άντρας μεταξύ αντρών κι έτσι θα παραμείνω για πάντα, δεν θα αποκαρδιωθώ και δεν θα τα παρατήσω ό,τι κι αν συμβεί – αυτό είναι η ζωή, αυτό είναι το νόημά της, θα το θυμάμαι για πάντα. Αυτή η ιδέα έχει κυριεύσει τη ζωή μου και το αίμα μου.»

Η απόσταση των 80 χρόνων από το ολοκαύτωμα κάνει πιο επιτακτική την ανάγκη να θυμηθούμε και να εμπνευστούμε από το πνεύμα και το φρόνημα των συμπατριωτών μας. Η καρδιά μας ας πάλλεται για πάντα από αγάπη και ευγνωμοσύνη γι' αυτούς. Σε έναν κόσμο που τα ιδανικά δείχνουν να καταρρέουν, ας αποτελέσουν οι μνήμες αυτές έναυσμα για στροφή προς ενδοσκόπηση στις εσωτερικές πατρίδες της ψυχής μας.

ΤΑ ΘΥΜΑΤΑ (αναφέρονται σε διάφορες στιγμές του Αγώνα)

Μαχητές

Γιώργης Καρούντζος, αντάρτης του Ε.Λ.Α.Σ.

Ντίνος Κολλίντζας, καπετάν Κολοκοτρώνης, Δ/τής του 16ου Συντάγματος του Ε.Λ.Α.Σ. Βερμίου

Βαγγέλης Λολώνης, αντάρτης του Ε.Λ.Α.Σ.

Γιάννης Πανούσης, Γραμματέας της ΕΠΟΝ Τρίπολης

Άμαχοι

Αριστείδης Αποστολόπουλος

Τρύφωνας Κατσούλης

Φώτης Κουνέλης

Βασίλης Κουτσούγερας

Γιώργης Κουτσούγερας

Θοδωρής Κουτσούγερας

Τάσης Κουτσούγερας

Δημήτρης Λολώνης

Αναστάσιος Τζιώλας

Βιβλιογραφία

Γκάτσος, Ν. (1976). Τσάμικος, από το Άλμπουμ *Αθανασία* του Μ. Χατζιδάκι.

Κάβουρας, Γ. (2017). *Μη με ξεχάσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Αλφειός.

Κουτσούγερας, Χ. (2003). *Τίμιοι Αγώνες 1940 – 1949: Το ματωμένο μονοπάτι της Ελευθερίας*. Αυτοέκδοση.

Ντοστογιέφσκι, Φ. (1994). *Φιόντορ Ντοστογιέβσκη Αλληλογραφία (1834-1859)*. Μετάφραση: Μ. Κυριακάτος. Αθήνα: Εκδόσεις Γκοβόστη.

Πασιαρδής, Μ. (1976). *Είμαστε Έλληνες - 1974*, από τη συλλογή *Ο Δρόμος της Ποίησης, Β΄*. Κύπρος 1976.

Σεφέρης, Γ. (1974). *Δοκιμές Β΄ Τόμος (1948-1971)*. Αθήνα: Εκδόσεις Ίκαρος.
(από την ομιλία του στη Στοκχόλμη για την τελετή απονομής του βραβείου Νόμπελ)